

УДК 338.49:332.146.2

ЗАХОДИ З УПРАВЛІННЯ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ НА ОСНОВІ УЗГОДЖЕНОСТІ ІНТЕРЕСІВ

Гавриличенко Є.В.

Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова

Стаття присвячена питанням управління житлово-комунальним господарством. Визначені основні сучасні проблемні питання функціонування житлово-комунального господарства України. Виокремлені протиріччя, що виникають між учасниками житлово-комунального господарства регіону. Запропоновано пропозиції щодо вирішення ключових завдань функціонування житлово-комунального господарства. В основі розроблених заходів покладено принцип мінімізації впливу протиріч у інтересах учасників галузі.

Ключові слова: житлово-комунальне господарство, фінансовий стан, протиріччя, споживачі, виробники, органи влади, регіон.

Постановка проблеми. Дослідження проблем нефективного функціонування регіональних житлово-комунальних господарств на сучасному етапі соціально-економічного розвитку України набувають особливого значення. Сучасний стан житлово-комунального господарства характеризується рядом конфліктів і протиріч, що потребують розробки комплексного підходу до зниження їхнього впливу на розвиток й ефективність і функціонування галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізу сучасного стану житлово-комунального господарства України та заходів з управління галуззю присвячено велика кількість робіт вітчизняних науковців, зокрема таких як [1-5] та інших.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на всебічний ґрунтовний аналіз проблем житлово-комунального господарства, актуальності набувають питання визначення причин критичного становища галузі в контексті існування протиріч між учасниками взаємовідносин.

Мета статті. Головною метою статті є аналіз сучасного стану житлово-комунального господарства з метою виявлення протиріч між учасниками взаємовідносин галузі та зниження їхнього впливу через розробку пріоритетних заходів управління.

Виклад основного матеріалу. Теперішній стан житлово-комунального господарства України характеризується рядом взаємопов'язаних проблем, результатом поєднання яких є низька якість житлово-комунальних послуг, невідповідність їхньої якості і вартості, надання послуг не в повному обсязі, що в свою чергу, викликає зростання незадоволення серед населення. Нестабільна економічна ситуація в країні спричиняє низьку інвестиційну привабливість галузі, в свою чергу, неспрозорість законодавчої бази та низький рівень управління спричиняють збитковість та критичний фінансовий стан підприємств ЖКГ. В наслідок чого на підприємствах ЖКГ не має можливості відновлювати основні фонди, що є причиною збільшення технологічних втрат у мережах ЖКГ. З другого боку, існують проблеми невідповідності кадрового забезпечення потребам житлово-комунального господарства в умовах переходу до нових умов господарювання, які спричиняють недосконалість інформаційної бази для аналізу ефективності функціонування галузі та діяльності підприємств ЖКГ, наслідком чого є недосконалість системи управління житлом та підприємствами ЖКГ і системи регулювання природних монополій. Такі фактори зовнішнього середовища підприємств ЖКГ, як неспроможність діяти в ринкових умовах, висока соціальна значущість ЖКП і розгалуженість споживачів за доходами, від-

сутність обізнаного власника житла та низькі темпи створення ОСББ, неефективна система управління, стандарти якої успадковані від радянського періоду відбиваються на відсутності конкуренції між підприємствами галузі.

Низька якість житлово-комунальних послуг обумовлена в першу чергу зношеністю обладнання підприємств-виробників й надавачів послуг. Так, повністю зношеними є близько 37% протяжності водо- провідних та каналізаційних мереж, а також 18% протяжності тепломереж; втрати води у водопровідних мережах сягають 41%; 20% сукупної кількості опалювальних котлів експлуатуються вже понад 20 років; ремонту, модернізації або заміни потребують 38% сукупної кількості ліфтів [6]. Очевидно, що зношеність мереж житлово-комунального господарства стає причиною великих втрат при доставці послуг кінцевому споживачу та провокує збільшення тарифів на послуги, при цьому якість послуг залишається на минулому рівні. За даними Укрінформу в управлінні взаємодії з громадськістю Урядового контактного центру, найактуальнішою для громадян впродовж 2014 року була проблема якості функціонування комунального господарства – майже 57 тисяч звернень, з яких у кожному другому зверненні була скарга на ненадання або неякісне надання житлово-комунальних послуг [7].

За останній період 2007-2013 рр. темпи зростання тарифів на житлово-комунальні послуги випереджають темпи росту наявного доходу населення (рис. 1). В умовах низького рівня добробуту населення й економічної кризи підприємств виникає також проблема неплатежів, що відображається на погіршенні відтворувальної бази підприємств. Накопичена «недоплата» свідчить про те, що величина тарифів повинна встановлюватися виходячи з граничних значень доходу населення.

Рис. 1. Темпи росту реального наявного доходу населення України у порівнянні з темпами споживчих цін на житлово-комунальні послуги

Джерело: [8]

Слід зазначити, що платоспроможність населення визначає рівень вимог до умов проживання і якості послуг, можливості модернізації житлово-комунального господарства. Платоспроможність населення визначається динамікою його доходів та, відповідно, динамікою розвитку економіки держави в цілому [9]. Зростання оплати за житлово-комунальні послуги несумірний зі зростанням доходів населення веде до зниження купівельної спроможності грошових доходів при оплаті житлово-комунальних послуг.

Аналіз останнього десятиліття показав, що питома вага витрат домашніх господарств на оплату житлово-комунальних послуг мала тенденцію до зростання (рис. 2). Одночасно, відбувається поступове зниження купівельної спроможності грошових доходів населення по відношенню до житлово-комунальних послуг. Так, якщо у 2007 р. середній місячний дохід на одне домогосподарство був еквівалентний 13,25 платам за житло, комунальні продукти та послуги на одне домогосподарство, то поступово ця цифра збільшилася до 15,93 в 2008 році, а потім відбулося падіння до 14,21 в 2013 році (в 2002 році 10,59).

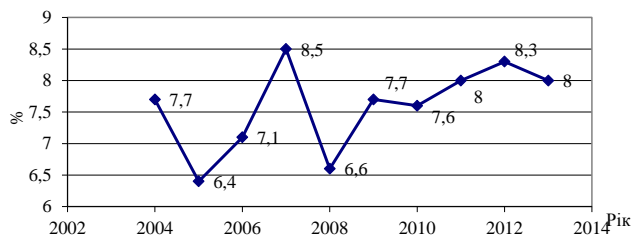

Рис. 2. Витрати на житлово-комунальні послуги в структурі сукупних витрат домогосподарств України
Джерело: [8]

За даними Держкомстату за останні 5 років частка витрат на житлово-комунальні послуги в сімейному бюджеті українців скоротилася з 8,5% в 2007 році до 8% в 2013 році. Проте аналіз доходів населення показав, що витрати на житлово-комунальні послуги по відношенню до доходів домогосподарств скоротилися лише з 7,55% в 2007 році до 7,03% в 2013 році. Це свідчить про те, що витрати на оплату житлово-комунальних послуг продовжують зростати, таким чином, населення змушено економити на інших статтях витрат, або взагалі не сплачувати послуги ЖКГ. Цю ситуацію підтверджує й той факт, що середні темпи росту оплати житлово-комунальних послуг за період 2007-2013 роки перевищили середні темпи росту витрат на продукти харчування, одяг і взуття, транспорт. Наслідками чого є високі показники заборгованості по оплаті житлово-комунальних послуг, а також низькі показники рівня сплати послуг житлово-комунального господарства. Така ситуація стає причиною гальмування самоокупності системи шляхом підвищення оплати комунальних послуг населенням за рахунок передбачуваного зростання доходів і за допомогою передачі бюджетних ресурсів громадянам в якості субсидій [10].

Фінансово-економічний стан галузі характеризується хронічною збитковістю, значним рівнем дебіторської та кредиторської заборгованості, високим рівнем зносу основних фондів. Все більше підприємств житлово-комунального господарства не в змозі забезпечити власними доходами витрат операційної діяльності і нарощують обсяги збитків, обсяги яких у 2013 році склали понад 5,023 млрд. грн. Слід зазначити, що за період 2007-2013 рр. спостерігається тенденція до збільшення цього показника,

тобто зростання збитків за вказаний період складо 284% (рис. 3). Основні збитки мають підприємства монополісти, рівень відшкодування доходами витрат яких операційної діяльності знаходиться на рівні 80%, це підтверджує той факт, що тарифна політика продовжує залишатись основним чинником збитковості підприємств.

Загальні обсяги дебіторської заборгованості підприємств галузі становить майже 13,7 млрд. гривень. в той час як обсяги кредиторської заборгованості в 2013 році досягли 24,2 млрд. грн. Показники дебіторської і кредиторської заборгованості підприємств ЖКГ. Борги комерційних підприємств за спожиті комунальні послуги в 2013 році склали 2,34 млрд. грн. Борги бюджетних установ та організацій, які фінансуються за рахунок державного і місцевих бюджетів, за послуги ЖКГ з тільки за становили у 2013 році 141,3 млн. грн. Найбільшу питому вагу в структурі дебіторської заборгованості складають заборгованість населення за спожиті послуги. Високі показники дебіторської та кредиторської заборгованості підприємств ЖКГ призводять до того, що в результаті накопичення боргів спостерігався значний дефіцит обігових коштів і неможливість маневреності фінансовими ресурсами. Неефективний фінансовий менеджмент і відсутність вільного капіталу стають причинами в більшості випадків підприємства ЖКГ збиткові [12].

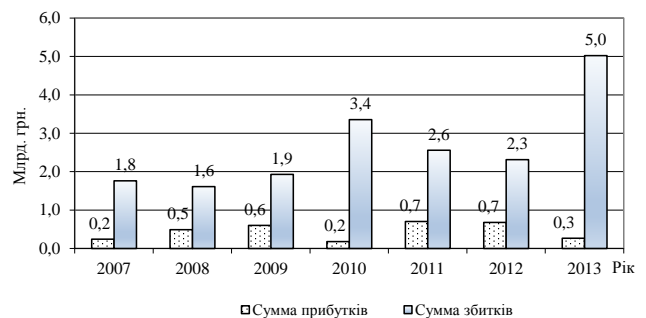

Рис. 3. Динаміка фінансових результатів підприємств ЖКГ України

Джерело: [11]

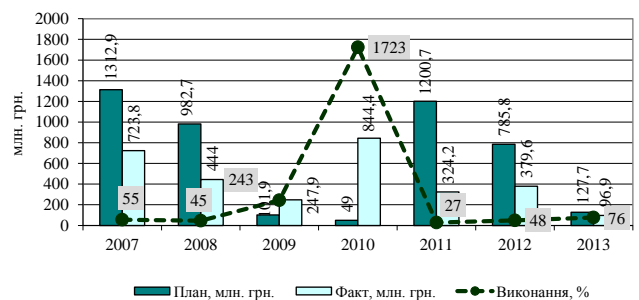

Рис. 4. Видатки Державного бюджету України у розрізі функціональної класифікації, на ЖКГ
Джерело: [13, 14]

Недофінансування експлуатаційної діяльності підприємств житлово-комунального господарства не тільки не дає неможливості впроваджувати новітні ресурсозберігаючі технології і обладнання, а і взагалі забезпечувати функціонування підприємств на існуючому рівні. Слід відмітити, що видатки державного бюджету за період 2007-2013 року значно скоротилися (рис. 4).

Обмеженість ресурсів державного бюджету не дає можливість фінансування цієї сфери за рахунок його коштів в повній мірі. Аналіз показав, що темпи зростання видатків на житлово-комунальне

господарство не має чіткої визначеної тенденції у розрізі усіх видів бюджетів. Це свідчить про відсутність системного підходу до прийняття рішень щодо розвитку цієї галузі. Слід зазначити, що за аналізований період спостерігається тенденція до перекладання фінансування ЖКГ з державного бюджету на місцеві рівні. Частка видатків на житлово-комунальне господарство в загальному обсязі Державного бюджету України в 2013 році склала 1,9% лише у порівнянні з 2012 роком, коли цей показник склав 8,6% [13].

В такій ситуації виникає трикутник протиріч інтересів учасників взаємовідносин у житлово-комунальному господарстві, в якому можна виділити наступні види:

1. *Між виробниками і споживачами житлово-комунальних послуг.* Важливою особливістю житлово-комунального господарства виступає система взаємозв'язків підприємств-виробників і споживачів послуг, обумовлена схемою технологічної взаємодії у виробничому процесі, і суперечливими інтересами бізнесу та суспільства, які впливають з публічної природи послуг. Існування ринкової економіки пов'язано саме з інтересами споживачів та виробників. Споживачі прагнуть задовольнити потреби у товарі, в свою чергу виробники прагнуть до отримання прибутку. Якщо ця мета досягається, то можна говорити про існування узгодженості інтересів. Проте в умовах нечистої ринкової економіки, наприклад в умовах монопольного ринку (сфера житлово-комунальних послуг), виникає конфронтація інтересів з приводу низької якості житлово-комунальних послуг та невідповідності її вартості, а також в низькій платіжній дисципліні. Диспропорція, що пов'язана з невідповідністю якості послуг тарифами проявляється у незадоволеності споживачів, в більшій мірі – незаможного населення.

2. *Між споживачами житлово-комунальних послуг і органами влади.* Конфлікт інтересів органів влади з інтересами споживачів виникає з причин низького рівня забезпеченості регіону, відсутністю конкурентного середовища в сфері ЖКГ, неефективною тарифною політикою, яка не враховує рівень доходів споживачів. Дії органів влади повинні бути направлені на формування такої системи життєзабезпечення, що сприяє максимальному задоволенню потреб споживачів. Сьогодні державна політика по захисту прав споживачів не враховує інтересів виробників, встановлюючи тарифи на рівні, що не забезпечує підприємств-виробників коштами для інвестиційної діяльності й оновлення фондів. Тому конфлікт між споживачами й органами державної й регіональної влади проявляється через невирішені соціальні задачі; низький рівень фінансової забезпеченості регіону; неефективну тарифну політику.

Конфлікт даних інтересів можна подолати системою мір, що забезпечують підвищення ефективності виробництва й надання послуг, з одночасним обґрунтуванням рівня тарифів, виходячи із динаміки доходів населення.

3. *Між виробниками й органами влади.* Такі протиріччя проявляються через прагнення до максимізації прибутку шляхом підвищення тарифів на послуги з боку виробників при одночасному ціновому тиску з метою забезпечення інтересів населення з боку держави, податковий тиск та недофінансування галузі (перехресне субсидювання). Державна і регіональна влада зацікавлена в такому використанні ресурсів регіону, яке дозволяє оптимізувати деяку систему показників (кількісних і якісних). А бізнес використовує ці ресурси у своїх інтересах, за своїми критеріями. Ключову роль у забезпеченні взаємодії держави та підприємств-виробників житлово-комунального господарства відіграє інститут соціального та приватного партнерства.

Таблиця 1

Заходи з мінімізації впливу протиріч між учасниками житлово-комунального господарства

Взаємозв'язок учасників ЖКГ		Зміст протиріччя	Заходи з мінімізації впливу протиріч
Споживач	Виробник	Низька якість житлово-комунальних послуг Невідповідність вартості послуг їхньої якості Низька платіжна дисципліна	Якісне і надійне надання послуг Контроль за повнотою і своєчасністю оплати за спожиті послуги Контроль за обсягами наданих послуг Модернізація основних фондів
Споживач	Державна влада	Невирішені соціальні задачі Низький рівень фінансової забезпеченості регіону Неефективна тарифна політика	Цінове регулювання з урахуванням платоспроможності споживачів Надання пільг і компенсацій Встановлення штрафів за несвоечасну сплату житлово-комунальних послуг
	Регіональні органи управління		Підвищення ефективності виробництва житлово-комунальних послуг Моніторинг і контроль за якістю і повнотою надання послуг Підвищення рівня громадського контролю
Виробник	Державна влада	Ціновий тиск з метою забезпечення інтересів населення Податковий тиск Недофінансування галузі (перехресне субсидювання)	Розвиток державно-приватного партнерства Стимулювання введення інноваційних технологій Надання адресної соціальної допомоги Підвищення інвестиційної привабливості Зниження податкового тиску
Виробник	Регіональні органи управління	Максимізація прибутку шляхом підвищення тарифів на послуги	Зниження собівартості послуг, що виробляються Створення конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг Звільнення житлово-комунальних підприємств від невласних функцій
Державна влада	Регіональні органи управління	Недофінансування галузі Дублювання функцій управління житлово-комунальним господарством	Зниження адміністративної залежності житлово-комунальних підприємств Децентралізація повноважень регулювання і фінансового забезпечення ЖКГ. Прозорість проходження грошових потоків

Джерело: розроблено автором

4. Між державними й регіональними органами влади. Такі протиріччя проявляються через недофінансування галузі, зокрема нераціональна система перерозподілу міжбюджетних дотацій, та дублювання функцій управління житлово-комунальним господарством.

В узгодженні інтересів та зниження впливу протиріч, що виникають в процесі взаємодії учасників житлово-комунального господарства, особливе місце посідають управлінські методи, тобто способи забезпечення належної взаємодії учасників у процесі досягнення поставлених цілей.

Потрібно сказати, що стан, у якому виявилось ЖКГ України, не задовольняє інтересів жодної із сторін. Споживачів – тому, що якість послуг вкрай низька, а тарифи на них стрімко зростають; підприємства ЖКГ – тому, що кризовий фінансовий стан загрожує зупинити виробничий процес; органів влади – тому, що не досягнуті основні цілі щодо задоволення потреб населення в необхідному обсязі доступних житлово-комунальних послуг належної якості. З огляду на ситуацію, що склалася на сучасному етапі розвитку житлово-

комунального господарства, запропоновано ряд заходів з управління галуззю з урахуванням зниження протиріч, що виникають у процесі функціонування (табл.1).

Висновки і пропозиції. Таким чином, в останні роки ситуація в житлово-комунальному господарстві має тенденцію до погіршення через:

- економічну кризу, що триває в Україні;
- недостатнього обсягу державних дотацій з бюджету на покриття так названої «різниці тарифів»;
- підвищення тарифів на житлово-комунальні послуги здійснюється в умовах низької якості послуг, невисокої платоспроможності населення і, як наслідок, наявності заборгованості споживачів;
- недостатнє фінансування з бюджету капітального ремонту житлового фонду і капіталовкладення на модернізацію і відновлення комунальних об'єктів, благоустрій міст і населених пунктів.

Запропоновані заходи з управління житлово-комунальним господарством на основі узгодженості інтересів його учасників може допомогти при розробці пріоритетних напрямів управління галуззю як на державному так і на регіональному рівні.

Список літератури:

1. Витрищук К. О. Сучасні тенденції регіональної політики розвитку житлово-комунального господарства України в контексті досвіду польщі та балтійських держав / К. О. Витрищук // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. – 2011. – № 7. – С. 216–220.
2. Попкова Т. О. Сучасний стан та основні напрями розвитку житлово-комунального господарства / Т. О. Попкова // Економіка Крима: науко-практичний журнал. – 2012. – № 1(38). – С. 204–209.
3. Салівончик О. М. Стан житлово-комунального господарства України [Електронний ресурс] / О. М. Салівончик // Економічний форум. – 2011. – № 4. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekf_0r/2011_4Z6.pdf
4. Градобоева Е. С. Підприємства житлової комунального господарства: проблеми та перспективи господарювання / Е. С. Градобоева // Економіка будівництва і міського господарства. – 2012. – Том 8, номер 1. – С. 43–51.
5. Тітяєв В. І. Шляхи покращення технічного стану основних фондів ЖКГ в контексті проведення реформи галузі / В. І. Тітяєв, О. М. Таряник, Г. В. Біляєва // Коммунальное хозяйство городов. – 2010. – Вып. 96. – С. 306–310.
6. Бенчмаркінг ефективності функціонування житлово-комунального господарства міст України [Електронний ресурс]. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: http://ebed.org.ua/sites/expertise.one2action.com/files/repo/benchmarking_web_1.pdf
7. Питання якісного надання послуг ЖКГ актуальні для громадян – Урядовий контактний центр [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: http://www.ukrinform.ua/ukr/news/pitannya_yakisnogo_nadannya_gitlovo_komunalnih_poslug_aktualni_dlya_gromadyan_uryadoviy_kontaktnyy_tsentr_2007326
8. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]: офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
9. Ряховская А. Н. Особенности ЖКХ и их влияние на процессы финансирования / А. Н. Ряховская. Эффективное антикризисное управление. – 2010. – № 3 – С. 49–57.
10. Драган І. О. Основні напрями реалізації державної політики у сфері ЖКГ щодо забезпечення його ринкової трансформації [Електронний ресурс] / І. О. Драган // Эффективна економіка. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=812>
11. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України [Електронний ресурс]: офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://www.minregion.gov.ua/>
12. Пионтковский П. В. Модели диагностики финансового состояния предприятий ЖКХ в регионах Украины / П. В. Пионтковский, Ю. Д. Костин // Бизнес Информ. – 2009. – № 8. – С. 71–77.
13. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2013 рік [Зубенко В. В., Самчинська І. В., Рудик А. Ю. та ін]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-II) впровадження», USAID. – К., 2014. – 80 с.
14. Інститут бюджету та соціально-економічних досліджень [Електронний ресурс]: офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://www.ibser.org.ua/news/558/>

Гавриличенко Е.В.

Харьковский национальный университет городского хозяйства имени О.Н. Бекетова

МЕРОПРИЯТИЯ ПО УПРАВЛЕНИЮ ЖИЛИЩНО-КОММУНАЛЬНЫМ ХОЗЯЙСТВОМ НА ОСНОВЕ СОГЛАСОВАНИЯ ИНТЕРЕСОВ

Аннотация

Статья посвящена вопросам управления жилищно-коммунальным хозяйством. Определены основные современные проблемные вопросы функционирования жилищно-коммунального хозяйства Украины. Выделенные противоречия, возникающие между участниками жилищно-коммунального хозяйства региона. Предложены мероприятия по решению ключевых задач функционирования жилищно-коммунального хозяйства. В основе разработанных мероприятий положен принцип минимизации влияния противоречий в интересах участников отрасли.

Ключевые слова: жилищно-коммунальное хозяйство, финансовое состояние, противоречия, потребители, производители, органы власти, регион.

Gavrylychenko I.V.

O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

THE HOUSING AND UTILITIES MANAGEMENT BASED ON INTERESTS CONSISTENCY

Summary

The paper is devoted to management of issues. The main modern problems of Ukraine housing and utilities are considered. The contradictions that arise at housing and utilities are examined. The proposals for operation tasks are suggested. The basis of is the minimization of impact of the housing and utilities interests conflict.

Keywords: housing and utilities, financial condition, contradictions, consumers, manufacturers, governments, region.

УДК 331.5+331.522.4:332.1(477)

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ІНТЕНСИВНОСТІ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Гинда О.М.

Львівська філія

Приватного вищого навчального закладу «Європейський університет»

Розглянуто зміни величин деяких з відповідних статистичних показників в окремих регіонах України протягом останніх років. Зроблено аналіз визначальних компонент людського потенціалу таких як демографічної, здоров'я, освітньої, духовно-інформаційної, стану ринку праці. Для кількісної оцінки швидкості змін аналізованих показників проведено статистичний аналіз інтенсивності розвитку людського потенціалу. Рекомендовано провести комплексне оцінювання рівня розвитку людського потенціалу.

Ключові слова: людський потенціал, річні динамічні ряди, компоненти людського потенціалу, статистичний аналіз, інтенсивності розвитку, комплексне оцінювання.

Постановка проблеми. Сучасні тенденції в економіці України викликають необхідність по-новому сприймати найважливіший економічний ресурс суспільства – людину. Особистість людини є одним із найважливіших складників людського потенціалу і національного багатства. Розвиток людського потенціалу, як вирішальна передумова соціально-економічної стабілізації, стає основою забезпечення продуктивності національної економіки. Зміна системи господарювання та кризові явища в економіці України негативно вплинули на соціально-трудова сфера країни загалом і на розвиток її людського потенціалу зокрема. Помітне зниження рівня життя населення, демографічна криза, зменшення чисельності зайнятих, збільшення масштабів відкритого і прихованого безробіття, інші негативні тенденції вказують на необхідність вироблення та-

кої державної політики щодо управління розвитком людського потенціалу, яка б сприяла зниженню цих тенденцій та зменшила напругу на національному і регіональних ринках праці.

Для України характерним є диспропорції у розвитку її регіонів, що характеризується відмінностями в спеціалізації, різним ступенем розвитку підприємництва, особливостями структури економіки, різною активністю інвестиційної та інноваційної діяльності, специфікою характеристик соціально-трудова потенціалу і, як результат, різним рівнем розвитку їх людського потенціалу. Економіко-статистичний аналіз розвитку людського потенціалу регіонів України дозволить визначити основні стратегічні засади економічного розвитку, збільшити ефективність економіки та підвищити конкурентний статус країни та її регіонів на міжнародних